

ISLOMDA IXTILOF MADANIYATI: RAHMAT YOKI FITNA?

Razzoqov Yahyo Habibullohevich

Toshkent islom instituti

"Aqoid va fiqhiy fanlar" kafedrası

katta o'qituvchisi

Rosululloh sollallohu alayhi vasallam: "Ummatingning ixtilofi rahmatdir", deganlar. Garchi "ixtilof" so'zi o'z ichida qarama-qarshilik ma'nosini qamrab olsa-da, bu hadisda mazmun Islomdagi ba'zi ixtiloflarning ijobiy jihatga ega ekanini ko'rsatadi. Shu ma'noda, ulamolar bu hadisni shariat doirasidagi ijihodiy ixtilof sifatida tushuntirganlar.

Alloh taolo Qur'oni Karimda shunday marhamat qiladi: "Allohg va Rosuliga itoat qilingiz va nizolashmangiz, aks holda sustlashib ketursiz va 'shamolingiz' (obro'yingiz) ketib qolur" (Anfol, 46). Bu oyatdan ma'lum bo'ladiki, fitnaga olib boradigan ixtiloflar, ya'ni o'zaro dushmanlik va qarama-qarshiliklar ummat uchun zararli.

Abu Hurayra roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi: «Biz qadar borasida o'zaro tortishayotgan edik, Rosululloh sollallohu alayhi vasallam oldimizga chiqdilar va g'azab qilib, yuzlari qizarib ketdi. So'ng: "Sizlar shunga buyurildingizmi? Men sizlarga shuni olib keldimmi?! Sizlardan oldingilar shu ishda nizolashganlari tufayli halok bo'ldilar", dedilar» (Imom Termiziy, Sunan, 2133).

Demak, xatarli ixtilof — bu dushmanlik, toifachilik va shariat asoslarini inkor qilishga olib keluvchi ixtilofdir. Ammo ijihodiy, fiqhiy yoki far'iy masalalardagi ixtiloflar esa shariatning keng qamrovli ekanini, uning har xil sharoit va vaziyatlarga moslashuvchanligini namoyon etadi.

Masalan, Imom Shofe'iyning: "Mening fikrim to'g'ri deb o'ylayman, ammo unda xato bo'lishi mumkin; boshqalarning fikri xato deb o'ylayman, ammo unda to'g'ri bo'lishi mumkin", degan gaplari ilmdagi odob va ixtilof madaniyatini namoyon qiladi (Imom Shofe'iy, al-Risalah fi usul al-fiqh).

"Menim ummatim zalolat ustida jamlanmaydi. Agar ixtilofni ko'rsangiz, savodi a'zamni (ko'pchilikdan iborat tarafni) lozim tuting", degan hadis ham (Ibn Moja, Sunan, 3950) jamoatning ahamiyatini, shariat doirasida qolish zarurligini ta'kidlaydi.

Ulamolar "Ummatingning ixtilofi rahmatdir" degan hadisini shunday izohlaydi: bu yerdagi ixtilof mujtahidlar orasidagi ijihodiy ixtilof bo'lib, far'iy (ikkilamchi) masalalarda turlicha yechimlar taklif etilishiga ishoradir. Bu esa shariatda yengillik va imkoniyatlar eshigini ochadi (Ibn Rajab al-Hanbali, Jami' al-'Ulum wa-l-Hikam).

Shuning uchun ham fiqhiy mazhablar ixtilofi shariatdagi xilma-xillik va moslashuvchanlikni aks ettiradi. Masalan, bir jamoa uchun mos bo'lgan hukm,

boshqasi uchun mashaqqatli bo'lishi mumkin. Bu holatda mazhablar orasidagi ixtilof insonlarga osonlik keltiradi (al-Qaradawi, Fiqh al-Ikhtilaf).

Xulosa qilib aytganda, Islomdagi ixtiloflarni ikkiga ajratish mumkin:

- 1) shariatni inkor qilish, ahli sunnadan og'ish, dushmanlik kabi xatarli ixtiloflar;
- 2) ijtihodiy, fiqhiy va far'iy masalalardagi ma'qul va rahmatli ixtiloflar.

Ikkinchisi ummatning boyligi, ilming hayot kechirayotganligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- Al-Qur'an al-Karim, Surah al-Anfal, 46.
- Imam al-Tirmizi. (n.d.). *Sunan al-Tirmizi*, Hadith no. 2133.
- Ibn Majah. (n.d.). *Sunan Ibn Majah*, Hadith no. 3950.
- Imom Shofe'iy. (n.d.). *al-Risālah*.
- Ibn Rajab al-Hanbali. (n.d.). *Jāmi' al-'Ulūm wa-l-Hikam*.
- Yusuf Qarzoviy, Y. (1994). *Fiqh al-Ikhtilaf*. Cairo: Maktabah Vahbah.